

POSTANOWIENIE

Dnia 16 marca 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marta Romańska

w sprawie z powództwa A. A.
przeciwko A. A.1, K. A. i A. A.2\
o zapłatę,
na posiedzeniu niejawnym 16 marca 2023 r. w Izbie Cywilnej w Warszawie,
na skutek skargi kasacyjnej powoda
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku
z 26 stycznia 2022 r., sygn. akt I ACa 374/21,

1. **odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;**
2. **przyznaje adwokat A. C. od Skarbu Państwa Sądowi Apelacyjnemu w Białymstoku kwotę 5.400 (pięć tysięcy czterysta) zł, powiększoną o podatek od towarów i usług we właściwej stawce, tytułem wynagrodzenia za pomoc prawną udzieloną powodowi w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona (art. 398⁹ § 1 k.p.c.). Obowiązkiem skarżącego jest sformułowanie i uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania w nawiązaniu do powyższych przesłanek, a rozstrzygnięcie Sądu Najwyższego

w kwestii przyjęcia bądź odmowy przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania wynika z oceny, czy okoliczności powołane przez skarżącego odpowiadają tym, o których jest mowa w art. 398⁹ § 1 k.p.c.

Powód wniósł o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania z uwagi na nieważność postępowania (art. 398⁹ § 1 pkt 3 k.p.c.) wynikającą z pozbawienia go możliwości obrony swoich praw w konsekwencji odmowy ustanowienia pełnomocnika z urzędu, chociaż uprawdopodobnił, że nie jest w stanie ponieść kosztów ustanowienia pełnomocnika z wyboru, a Sąd nie ocenił jego powództwa jako oczywiście bezzasadnego. Powód powołał się też na występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego (art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c.), które przedstawił jako pytanie, „czy brak uwzględnienia wniosku o ustanowienie pełnomocnika z urzędu stronie spełniającej przesłanki do jego przyznania, nie pozbawia jej możliwości rzetelnego procesu sądowego?”

Zgodnie z ustaloną linią orzecznictwa, powołanie się na występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego jako na przesłankę przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania wymaga wskazania na problem o charakterze abstrakcyjnym, nierozstrzygnięty w dotychczasowym orzecznictwie i wymagający pogłębionej wykładni. Skarżący powinien to zagadnienie sformułować oraz przedstawić argumentację jurydyczną uzasadniającą tezę o możliwości rozbieżnych ocen prawnych w związku ze stosowaniem przepisów, na tle których ono powstało. Zagadnienie powinno być ponadto „istotne” z uwagi na wagę problemu interpretacyjnego, którego dotyczy dla systemu prawa. Skoro jednak skarga kasacyjna jest wnoszona w konkretnej sprawie, to zarówno charakter rozpoznawanego roszczenia, jak i ustalony przez sądy *meriti* stan faktyczny, którym Sąd Najwyższy byłby związany (art. 398³ § 3 i art. 398¹³ § 2 k.p.c.), musi pozostawać w związku z przedstawionym przez skarżącego zagadnieniem prawnym i pozwalać na jego rozstrzygnięcie.

Powód nie określił przepisów, w związku z wykładnią których pozostaje przytoczone zagadnienie. Sposób sformułowania wiąże je z zarzucanymi Sądom *meriti* uchybieniami, mającymi prowadzić do nieważności postępowania z uwagi na odmowę ustanowienia dla powoda pełnomocnika z urzędu. Podstawą

rozstrzygnięcia w tym przedmiocie jest art. 117 § 5 zdanie pierwsze k.p.c., stanowiący, że sąd uwzględni wniosek, jeżeli udział adwokata lub radcy prawnego w sprawie uzna za potrzebny.

W postanowieniu z 18 września 2014 r., Ts 284/13 Trybunał Konstytucyjny stwierdził: „Nie budzi (...) wątpliwości to, że użyty w art. 117 § 5 k.p.c. zwrot «uzna za potrzebny» daje sądom możliwość dokonania wyważonej i zindywidualizowanej oceny tego, czy w danej sprawie potrzebne jest ustanowienie pełnomocnika. (...) Trybunał zwraca uwagę na to, że art. 117 § 5 k.p.c. statuuje obowiązek ustanowienia pełnomocnika (*verba legis*: «sąd uwzględni wniosek») w każdej sytuacji, w której jego udział w postępowaniu, ze względu na stan i okoliczności sprawy, jest uzasadniony. Przepis ten nie daje zatem sądowi możliwości swobodnego decydowania o wyznaczeniu bądź odmowie wyznaczenia adwokata lub radcy prawnego, ale przewiduje konieczność uwzględnienia odpowiedniego wniosku przez sąd, jeżeli udział pełnomocnika w sprawie jest potrzebny. Instytucja ta, w celu stworzenia warunków do realizacji zagwarantowanego w Konstytucji prawa do sądu, pozwala zapewnić stronie postępowania bezpłatną, profesjonalną pomoc prawną, gdy ze względu na okoliczności sprawy jest to uzasadnione”. Przepis będący podstawą rozstrzygnięcia Sądów *meriti* o wnioskach powoda zmierzających do ustanowienia dla niego pełnomocnika z urzędu jest zatem zgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji.

Także Europejski Trybunał Praw Człowieka w orzeczeniach wydanych na gruncie art. 6 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności przyjmuje, że w przeciwieństwie do spraw karnych (art. 6 ust. 3 lit. c), brak jest w Konwencji gwarancji bezpłatnego pełnomocnika w sprawach cywilnych (zob. wyrok z 22 marca 2012 r., *Granos Organicos Nacionales S.A. p. Niemcom*, skarga nr 19508/07, pkt 46). Prawo do takiego pełnomocnika może powstać w razie istotnego znaczenia sprawy dla strony, skomplikowania sprawy i braku zdolności powoda do reprezentowania siebie, gdy – ze względu na reprezentację drugiej strony przez zawodowego pełnomocnika – mogłoby dojść do naruszenia zasady równości stron (zob. wyrok z 15 lutego 2005 r., *Steel u. Morris p. Wielkiej Brytanii*, skarga nr 68416/01, pkt 61, 69). Przyznanie bezpłatnej pomocy prawnej nie jest zatem wcale regułą, lecz zależy m.in. od znaczenia sporu, stopnia skomplikowania prawa

i procedury, osobistej zdolności strony do skutecznego przedstawienia argumentów, jej sytuacji finansowej. Państwo nie ma obowiązku zapewnienia przy wykorzystaniu środków publicznych całkowitej równości między stroną, której udziela się pomocy, i jej przeciwnikiem. Chodzi jedynie o to, aby obie miały możliwość prezentowania argumentów w warunkach niestawiających jednej z nich w znacznie gorszej sytuacji niż druga.

Za ustalone w orzecznictwie Sądu Najwyższego trzeba uznać stanowisko, że nieważność postępowania, o jakiej mowa w art. 398⁸ § 1 pkt 3 i art. 398¹³ § 1 k.p.c., stanowiąca kwalifikowaną postać uchybienia prawu procesowemu w rozumieniu art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c., może dotyczyć tylko przebiegu postępowania przed sądem drugiej instancji. Gdyby uchybienia prowadzące do nieważności postępowania miały miejsce przez sądem pierwszej instancji, to sądowi drugiej instancji można co najwyżej zarzucać, że uchybień tych nie dostrzegł niezależnie od tego, czy były objęte zarzutami apelacji (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 21 listopada 1997 r., I CKN 825/97, OSNC 1998, nr 5, poz. 81 i postanowienie Sądu Najwyższego z 7 maja 2009 r., II CSK 80/09, nie publ.).

Oddalenie wniosku strony o ustanowienie dla niej pełnomocnika z urzędu nie jest równoważne z pozbawieniem jej możliwości działania w postępowaniu i samo w sobie nie usprawiedliwia zarzutu nieważności postępowania (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z 12 września 2007 r., I CSK 199/07, nie publ. i orzecznictwo powołane w uzasadnieniu). Pozbawienie strony możliwości obrony jej praw, aby mogło stanowić przyczynę nieważności, musi być całkowite i w sposób bezwzględny wyłączyć możliwość obrony. W okolicznościach sprawy nie budzi wątpliwości sposób rozstrzygnięcia o wnioskach powoda o ustanowienie dla niego pełnomocnika z urzędu. Niniejsza sprawa nie była pierwszą między stronami, lecz jedną z wielu wytoczonych przez powoda i prawomocnie już zakończonych. Z akt sprawy wynika, że powód samodzielnie zredagował pozew, sformułował w nim żądanie i jego podstawę faktyczną. Pozew spełniał wymagania określone w art. 187 § 1 k.p.c. Sąd pierwszej instancji wysłuchał powoda, a następnie przesłuchał go jako stronę postępowania, wyjaśnił okoliczności, na tle których powód sformułował żądania, a następnie ocenił te żądania w świetle obowiązującego prawa. Profesjonalny pełnomocnik ustanowiony dla powoda w postępowaniu kasacyjnym

nie wskazał na takie twierdzenia i wnioski procesowe, których powód z uwagi na nieporadność lub niewiedzę nie zgłosił na etapie postępowania przed Sądami *meriti*, a którymi mógłby wystąpić pełnomocnik z urzędu, zmieniając na korzyść powoda przebieg i wynik postępowania.

Z uwagi na powyższe, na podstawie art. 398⁹ § 1 k.p.c., orzeczono jak w postanowieniu.

O wynagrodzeniu należnym pełnomocnikowi reprezentującemu powoda z urzędu orzeczono stosownie do § 2, § 4 ust. 1 i 3, § 16 ust. 4 pkt 2 w zw. z § 8 pkt 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (tekst jedn.: Dz. U. z 2019 r., poz. 18).